

หลักสูตรการศึกษาต่อเนื่อง

หลักสูตรวิชาการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ตอก จำนวน ๓๑ ชั่วโมง
ศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอลำดวน

ความเป็นมา

เครื่องจักสานไม้ไผ่เป็นผลิตภัณฑ์หัตถกรรมที่พบได้ในแหล่งชนบทของประเทศไทยทั่วทุกภาค ซึ่งจะเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ของคนในชนบท แบ่งได้เป็นเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น กระบุง ตะแกรง คานหาบ กระโดง เครื่องใช้ที่รองรับพืชผลการเกษตร เช่น ตะกร้า เข่ง ชะลอม ใช้บรรจุผักผลไม้ เครื่องมือจับสัตว์น้ำ ลอบ ไซ เป็นสิ่งจำเป็นในชีวิตประจำวันแทบทุกอย่าง สามารถทำเองได้หรือซื้อได้ในราคาไม่แพง ในแต่ละท้องถิ่นงานจักสานไม้ไผ่ คือ งานศิลปะอย่างหนึ่ง เพราะจะต้องสร้างงานที่ออกมาจากจิตใจที่รักในงานสร้างสรรค์ จรรยาเอกลัทธิและวัฒนธรรมในท้องถิ่น มีความพยายาม ความฉลาดหลักแหลม ประยุกต์พัฒนารูปแบบให้ดีขึ้น โดยไม่ทิ้งความรู้และภูมิปัญญาเดิมของท้องถิ่น แสดงถึงวิถีชีวิตของคนแต่ละท้องถิ่นได้ ทำให้รู้ว่าการที่นำออกมานั้นมาจากแห่งหนตำบลใดจนเกิดค่านิยมว่า ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ การทำเครื่องจักสานแต่เดิมจะใช้ แรงงานและมีมือของตนเองเป็นส่วนใหญ่ จะต้องมีความอดทนและจิตใจที่รักในงานสาน ใช้วัสดุไม้ไผ่ หวาย เถาวัลย์ ขนาดเล็ก มาช่วยในการมัดผูก ซึ่งในชนบทแต่ละท้องถิ่นมีวัสดุไม้ไม่เหมือนกัน งานจักสานต่าง ๆ มักจะทำกันในเวลาว่าง หลังหมดฤดูการทำเกษตรกรรมแล้ว สามารถสร้างงานเป็นอาชีพเสริมได้อีกอย่างหนึ่ง และมักทำกันในสมาชิกของแต่ละครัวเรือน

ศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอลำดวน จึงได้ดำเนินการจัดการศึกษาต่อเนื่อง โครงการศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน รูปแบบชั้นเรียน หลักสูตรวิชาการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ตอก จำนวน ๓๑ ชั่วโมง ณ บ้านโคกกล้วย ตำบลโชคเหนือ อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

หลักการของหลักสูตร

๑. เป็นหลักสูตรที่ตอบสนองความต้องการของประชาชน มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะ โดยให้มีความคิดสร้างสรรค์ การพัฒนารูปแบบต่าง ๆ ที่หลากหลายในการประกอบอาชีพ
๒. มุ่งเน้นให้ผู้เรียนประกอบอาชีพเสริมได้จริงหลังจบหลักสูตร

จุดมุ่งหมาย

๑. เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะในการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ตอก ได้
๒. เพื่อให้ผู้เรียนสร้างรายได้และสร้างอาชีพให้ตนเองและชุมชนได้
๓. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสานผลิตภัณฑ์จากไม้ตอก ได้

เป้าหมาย

- ๑.กลุ่มผู้พลาดโอกาส (ไม่จบ ป.๖/ไม่เรียนต่อ/กลุ่มไม่ไปเรียนในโรงเรียน/ผู้สูงอายุ)
- ๒.กลุ่มผู้ขาดโอกาส (ยากจน (ลงทะเบียนคนจน) /ชาวนา)
- ๓.ผู้ที่มีอาชีพและต้องการพัฒนาอาชีพ

ระยะเวลา

ระยะเวลาเรียนตลอดหลักสูตร จำนวน ๓๑ ชั่วโมง แบ่งเป็น

- ทฤษฎี	จำนวน	๙	ชั่วโมง
- ปฏิบัติ	จำนวน	๒๒	ชั่วโมง

โครงสร้างหลักสูตร

หลักสูตรการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ดอก ประกอบด้วย ๓ สาระการเรียนรู้ ดังนี้

๑. ความรู้ เบื้องต้น เกี่ยวกับการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ดอก	จำนวน	๓	ชั่วโมง
๒. เครื่องมือ อุปกรณ์และส่วนผสมในการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ดอก	จำนวน	๓	ชั่วโมง
๓. สาธิตและฝึกปฏิบัติการทำชะลอม / ที่รองแก้ว/ ที่ใส่แก้ว/ ตะกร้า	จำนวน	๒๕	ชั่วโมง

รายละเอียดหลักสูตร

ที่	เรื่อง	จุดประสงค์การเรียนรู้	เนื้อหา	การจัดกระบวนการเรียนรู้	จำนวนชั่วโมง	
					ทฤษฎี	ปฏิบัติ
๑.	ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ดอก ๑. ความสำคัญในการประกอบอาชีพ ๒. แนวโน้มความเป็นไปได้ในการประกอบอาชีพการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ดอก ๓. แหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ดอก	๑. เพื่ออธิบายความสำคัญในการประกอบอาชีพ ๒. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการประกอบอาชีพการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ดอก ๓. เพื่อให้ผู้เรียนบอกแหล่งเรียนรู้การประกอบอาชีพการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ดอก	๑. ความหมายของการประกอบอาชีพการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ดอก ๒. ประเภทของการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ดอก ๓. ความสำคัญของการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ดอก ๔. ประโยชน์ของการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ดอก ๕. การเตรียมวัสดุในการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ดอก ๖. สุขอนามัยในการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ดอก	๑. วิทยากรอธิบายพร้อมนำเสนอเอกสารสื่อ เรื่องความสำคัญในการประกอบอาชีพและแนวโน้มความเป็นไปได้ในการประกอบอาชีพการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ดอก ๒. ผู้เรียนศึกษาและหาข้อมูลแหล่งเรียนรู้การประกอบอาชีพการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ดอก	๓	-
๒.	เครื่องมือ อุปกรณ์และองค์ประกอบในการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ดอก	๑. ผู้เรียนสามารถบอกเครื่องมือและอุปกรณ์ของการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ดอกได้ ๒. ผู้เรียนสามารถบอกองค์ประกอบของการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ดอกได้	๑. องค์ประกอบของการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ดอก ๒. อุปกรณ์ของการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ดอก ๓. วัสดุที่เหมาะสมในการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ดอก ๔. กระบวนการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ดอก	๑. วิทยากรอธิบายให้ความรู้เกี่ยวกับวัสดุ อุปกรณ์ และองค์ประกอบของการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ดอก ๒. อธิบายขั้นตอนการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ดอก	๓	-
๓.	๑. สาธิตและฝึกปฏิบัติการทำชะลอม ๒. สาธิตและฝึกปฏิบัติการทำที่รองแก้ว/ที่ใส่แก้ว ๓. สาธิตและฝึกปฏิบัติการทำตะกร้า	๑. ผู้เรียนสามารถทำชะลอมได้ ๒. ผู้เรียนสามารถทำที่รองแก้ว/ที่ใส่แก้วได้ ๓. ผู้เรียนสามารถทำตะกร้าได้	๑. ขั้นตอนการทำชะลอม ๒. ขั้นตอนการทำที่รองแก้ว/ที่ใส่แก้ว ๓. ขั้นตอนการทำตะกร้า	๑. วิทยากรอธิบายและสาธิตการเหลาไม้ไผ่ โดยแบ่งกลุ่ม ให้ผู้เรียนฝึกเหลาไม้ไผ่ ๒. วิทยากรอธิบายและสาธิตการทำชะลอม ๓. วิทยากรอธิบายและสาธิตการทำที่รองแก้ว/ที่ใส่แก้ว	๓	๒๒

ที่	เรื่อง	จุดประสงค์การเรียนรู้	เนื้อหา	การจัดกระบวนการ การเรียนรู้	จำนวนชั่วโมง	
					ทฤษฎี	ปฏิบัติ
				๔. วิทยากรอธิบาย และสาธิตการทำ ตะกร้า ๕. ผู้เรียนลงมือ ปฏิบัติการทำ ชะลอม/ที่รองแก้ว/ ที่ใส่แก้ว ๖. วิทยากรร่วมกันกับ ผู้เรียนสรุปองค์ ความรู้ที่ได้รับจาก การฝึกปฏิบัติการ สานผลิตภัณฑ์จากไม้ ตอก		
รวม					๙	๒๒
รวมทั้งสิ้น					๓๑	

สื่อการเรียนรู้

การจัดกระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตร มีการใช้สื่อการเรียนรู้ และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายทันสมัย สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

๑. เอกสารประกอบการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ตอก
๒. ใบความรู้/แผ่นพับการสานผลิตภัณฑ์จากไม้ตอก
๓. แหล่งเรียนรู้ออนไลน์ เช่น You Tube เรื่อง การสานผลิตภัณฑ์จากไม้ตอก
๔. https://www.youtube.com/watch?v=PgxWAmhdH_M&ab_channel=ThaiPBS
๕. https://www.youtube.com/watch?v=CUTVnW๙FvHo&ab_channel=sacitchannel
๖. https://www.youtube.com/watch?v=gtu๔๘๕๘HZ๒s&ab_channel=b๙๙rrollya๑๐
๗. https://www.youtube.com/watch?v=๕ak๙๐๐๓๒i๔Q&ab_channel=WICHAINIYOM

กระบวนการเรียนรู้

๑. การบรรยาย
๒. การระดมสมอง
๓. การอภิปราย
๔. การชมคลิปวิดีโอ You Tube เรื่อง การสานผลิตภัณฑ์จากไม้ตอก
๕. การฝึกปฏิบัติ

การวัดผลประเมินผล

๑. การประเมินความรู้ภาคทฤษฎีระหว่างเรียนและจบหลักสูตร
๒. การประเมินผลระหว่างเรียนจากการปฏิบัติงานที่มีคุณภาพเพียงพอ ความสำเร็จของการปฏิบัติตลอดการหลักสูตร

การจบหลักสูตร

๑. มีเวลาเข้ารับการอบรม ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๘๐
๒. มีคะแนนการประเมินความรู้ตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่าร้อยละ ๖๐
๓. มีผลงานที่มีคุณภาพ

ใบความรู้ การสานผลิตภัณฑ์จากไม้ตอก

หัตถกรรมเครื่องจักสานเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนที่สำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตตั้งแต่อดีต ตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงปัจจุบัน หัตถกรรมเครื่องจักสานเป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นภูมิปัญญาอันเฉลียวฉลาดของคนในท้องถิ่น ที่ใช้ภูมิปัญญาสามารถนำสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนมาประยุกต์ทำเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ใน ชีวิตประจำวัน ซึ่งมีประโยชน์ในการดำรงชีวิต

เตรียมไม้ไผ่ใหญ่ เลื่อย มีดพร้า ไข่อน นำไม้ไผ่มาตัดเป็นท่อน ๆ ยาวประมาณ ๑.๕ เมตร ผ่าเป็นซี่ เล็ก ๆ นำมาจักเป็นตอก ไม่อ่อนมาก หรือแข็งมากจะทำให้ไม้แตก แล้วนำมาสาน

ขั้นตอนการจักสาน

วิธีการจักตอก

๑. การจักตอกป็น แบ่งไม้ไผ่ออกเป็นชิ้นๆตามขนาดที่ต้องการ ใช้มีดจักตอกเอาส่วนในออก (ซี่ตอก)จักในส่วนที่เหลือออกเป็นเส้นบางๆ แล้วหลาวให้เรียบร้อยตากแดดให้แห้ง
๒. การจักตอกตะแคง ใช้วิธีเดียวกันกับการจักตอกป็นเบื้องต้น แต่การจักให้เป็นเส้นตอกจะทำการจักทางผิว เป็นเส้นเล็กกว่าตอกป็น ทำการหลาวให้เรียบร้อย แล้วนำออกตาก

การสาน

การสาน เป็นขั้นตอนที่ยาก และต้องใช้ความละเอียดมากที่สุด เริ่มจากการก่อฐานด้านล่างด้วยเส้นตอกสองชนิด คือ ตอกยืน (ตอก-ตั้ง) ซึ่งจะมีลักษณะคอดตรงกลางต่างจากตอกทั่ว ๆ ไป และตอกนอน (ตอกสาน) ที่มีขนาดกว้างเท่ากันเท่ากันทั้งเส้นตอกปกติ เหตุที่ตอกยืนมีลักษณะพิเศษ เนื่องมาจากเมื่อสานเสร็จจะได้ตะกร้าที่มีฐานเล็ก และค้อย ๆ บานขึ้นบริเวณปาก

การรมควัน

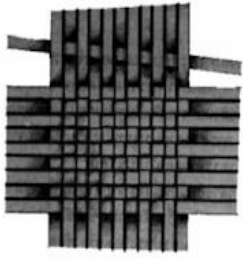
เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการสานเพื่อเพิ่มความแข็งแรง สวยงาม แก่เครื่องจักสานด้วยหาวย ในส่วนที่ต้องการเสริมเป็นพิเศษได้แก่ ปาก ขา หู การผูกและพันด้วยหาวย จะเสริมให้เครื่องจักสานเกิดความสวยงาม

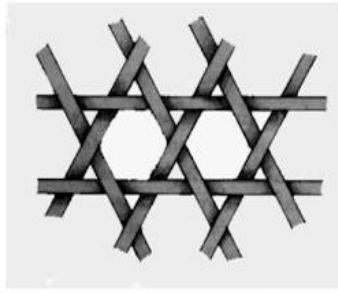
การถักและพัน

เมื่อสานตัวเรียบร้อยก็ถึงการรมควันโดยจะทำในวันที่ไม่มีลม ใช้ฟางพรมน้ำหมาด ๆ เป็นเชื้อเพลิงเพื่อให้เกิดควันมาก รมจนเครื่องจักสานมีสีเหลืองเท่ากันทั้งใบ แล้วนำมาเข้าส่วนประกอบหาวย มีการผูกปาก พันขา ใส่ฐานและหูหิ้ว

ลายเครื่องจักสาน

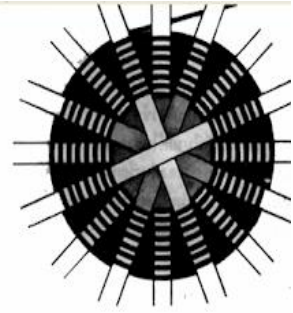
1. ลายขัด

2. ลายเกล็ด

3. ลายหัวส้อม

4. ลายก้นหอย

เครื่องใช้ที่ทำด้วยไม้ไผ่หรือ หวาย จากฝีมือความคิด ภูมิปัญญาของชาวบ้านมีลักษณะรูปทรงแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่นทั้งนี้ขึ้นอยู่กับภูมิประเทศ วัสดุอุปกรณ์คตินิยม และอาชีพของคนในท้องถิ่นนั้นๆ คำว่า “ จักสาน ” คำว่า จัก คือ การทำให้เป็นแฉก เป็นหยักๆ ด้วยฟันเลื่อย หรืออีกวิธีการหนึ่ง การที่ชาวบ้านใช้คมมีดผ่าไม้ไผ่แล้วทำให้เป็นเส้นบางๆ วิธีการอย่างนี้ก็เรียกว่า จัก เช่นกัน ส่วนไม้ไผ่ หรือ หวาย ที่จักออกมาเป็นเส้นบางๆ นั้นเรียกว่า ตอก ถึงตอนนี้การที่ชาวบ้านนำตอกมาขัดกันจนเกิดลวดลายที่ต้องการ เราเรียกว่า สาน ต่อจากนั้นแล้วก็จะเป็นการสร้างสรรค์ให้เกิดรูปทรงต่างๆ จนท้ายที่สุดเป็นภาชนะสามารถนำไปใช้สอยได้ตามต้องการ

เตรียมไม้ไผ่ใหญ่ เลื่อย มีดพร้า ช้อน นำไม้ไผ่มาตัดเป็นท่อน ๆ ยาวประมาณ ๑.๕ เมตร ผ่าเป็นซี่เล็ก ๆ นำมาจักเป็นตอก ไม้อ่อนมาก หรือแข็งมากจะทำให้ไม้แตก แล้วนำมาสาน

การสานชะลอมไม้ไผ่ มีขั้นตอน ดังนี้

๑. นำตอกไม้ไผ่มาสานขึ้นรูปปลายเฉลว ๕ มุม (ลายขีดตาแหลั่ว) แถวละ ๔ เส้น
๒. นำเส้นไม้ไผ่แบนสอดขัดกับตอกไม้ไผ่บริเวณฐานกันชะลอม เพื่อเพิ่มความแข็งแรงให้กับกันชะลอม
๓. จากนั้นนำตอกไม้ไผ่มาสานขึ้นรูปตัวชะลอมและสานขัดสลับกันไปเรื่อยๆ จนได้ความสูงตามที่ต้องการ
๔. นำกรรไกรมาตัดตกแต่งขอบชะลอมให้เรียบร้อย พร้อมทั้งนำตอกไม้ไผ่มาดปลายตอกเข้าหากันเพื่อเป็น หูหิ้วชะลอม เป็นอันเสร็จสิ้น

ขั้นตอนการทำ

การสานชะลอนไม้ไผ่ มีขั้นตอน ดังนี้

๑. นำตอกไม้ไผ่มาสานขึ้นรูปปลายแฉวง ๕ มม (ลายขัดตามภาพ) แฉวง ๔ เส้น

๒. นำเส้นไม้ไผ่แบบสอดขัดกับตอกไม้ไผ่บริเวณฐานกับชะลอน เพื่อเพิ่มความแข็งแรงให้กับชะลอน

๓. จากนั้นนำตอกไม้ไผ่มาสานขึ้นรูปตัวชะลอนและสานขัดสลับกันไปเรื่อย ๆ จนได้ความสูงตามที่ต้องการ

๔. นำกรวยโกรมมาตัดตกแต่งขอบชะลอนให้เรียบร้อย พร้อมทั้งนำตอกไม้ไผ่มัดปลายตอกเข้าหากันเพื่อเป็นหูหิ้วชะลอนเป็นอันเสร็จสิ้น

